

Maria Pyzik

**PRZYGOTOWANIE STUDENTÓW KIERUNKÓW PEDAGOGICZNYCH
DO REALIZACJI WYCHOWANIA ZDROWOTNEGO
W ZAKRESIE PROFILAKTYKI ALKOHOLOWEJ**

Promocja zdrowia jest nową koncepcją działań na rzecz zdrowia. Według Karty Ottawskiej (1986) jest procesem umożliwiającym ludziom zwiększenie kontroli nad własnym zdrowiem i jego poprawą, a zgodnie z postulatami L. Baricca (1) obejmuje edukację do zdrowia i działania ukierunkowane na zmiany w środowisku fizycznym, społecznym, w funkcjonowaniu służb społecznych, oraz na tworzeniu w społecznościach grup wsparcia. Powodzenie realizacji zadań uzależnione jest w dużej mierze od wielosektorowego współdziałania na rzecz zdrowia. W zasadzie, w każdej dziedzinie działalności ludzkiej można oczekiwać takiej współpracy, np. w sektorach szkolnictwa i oświaty, pracy i przemysłu, rolnictwa, handlu, opieki społecznej, ochrony zdrowia. Przed uczelniami kształcącymi pedagogów stoją nowe i bardzo trudne zadania polegające na przygotowaniu nauczycieli w zakresie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej.

Podkreśla się, iż nauczyciel musi być wyposażony w fachową wiedzę, ale również winien być wzorem osobowym dla ucznia, powinien posiadać pozytywny wizerunek własnej osoby, mieć poczucie własnej wartości, wykazywać umiejętność słuchania, komunikowania się i współpracy z innymi, ponadto powinien w pracy doskonalić umiejętności korzystania z metod aktywizujących i interakcyjnych (7).

Program wychowania zdrowotnego w szkołach podstawowej ponadpodstawowej nakłada obowiązek profilaktyki uzależnień, w tym również profilaktyki alkoholowej. Liczne doniesienia naukowe, również i prasowe uczulają społeczeństwo na nowe, groźne aspekty problemu alkoholu w naszym kraju: obniżenie wieku inicjacji alkoholowej, wzrost liczebności kobiet uzależnionych od alkoholu, sięganie po alkohol w sytuacjach zagrożenia, konsumpcja alkoholu jako jedyny sposób zagospodarowania wolnego czasu.

Jednocześnie rozpowszechnione są przekonania o niewielkiej szkodliwości wina i piwa, konieczności picia alkoholu towarzysko w trakcie uroczystości i świąt; natomiast stosunek do abstynentów z reguły jest obojętny lub niechętny wobec znacznej tolerancji pijących.

W 1995 r. przeciętny Polak wypił 8,5 l etanolu, jest to mniej niż w latach ubiegłych, niemniej nadal dużo w porównaniu z większością społeczeństw europejskich. W Europie zaznacza się wyraźny podział na kraje o wysokiej konsumpcji, oraz te, w których spożycie alkoholu z roku na rok maleje. Zaobserwowano spadek konsumpcji we Francji, Włoszech i Hiszpanii o 25 % w przeciągu ostatnich 15 lat, natomiast wzrost aż o 50 % w Rosji w latach 1987-1993.

Zarówno w środowiskach studenckich jak i nauczycielskich obserwuje się dość wysokie spożycie alkoholu (2, 3, 5, 6), co niewątpliwie nie jest dobrym prognostykiem na przyszłość, chociaż jak zauważają Woydyłło i Osiatyński (4) zmiana postaw, wartości i norm związanych z używaniem alkoholu to zadania na kilka lub kilkanaście pokoleń.

Jakie zatem działania można podjąć na zajęciach przedmiotów biomedycznych, by studenci zainteresowali się tematem oraz zajęli stanowisko wobec niekiedy również własnych problemów alkoholowych?

W realizacji takich celów niezbędny wydaje się osobisty, aktywny udział studentów w podejmowanych przez Zakład Kultury Fizycznej pracach badawczych dotyczących zachowań zdrowotnych nauczycieli, studentów i młodzieży szkolnej. Konieczne są również bezpośrednie kontakty z pracownikami instytucji zajmujących się zarówno profilaktyką alkoholową jak i opieką nad uzależnionymi od alkoholu lub ich rodzinami. Przed przystąpieniem do realizacji określonych zadań młodzież akademicka zapoznaje się z literaturą.

Wybór tematu najczęściej dokonywany jest samodzielnie zgodnie z własnymi zainteresowaniami, spośród zadań proponowanych przez prowadzącego zajęcia.

Najczęściej praca studentów wiąże się z wizytą w wybranej instytucji, analizą jej obowiązków i próbą odpowiedzi na postawiony problem (tab. 1).

Tabela 1. Tematyka problemów badawczych

Instytucja	Problem badawczy
Izba Wytrzeźwień	1. Analiza statystyki zatrzymań, struktura płci, wieku (uczniowie, studenci).
Policyjna Izba Dziecka	1. Konsumpcja alkoholu przez podopiecznych. 2. Alkoholizm rodziców a przestępczość dzieci i młodzieży.

Pogotowie Opiekuńczo-Wychowawcze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konsumpcja alkoholu przez podopiecznych. 2. Alkoholizm rodziców a przestępczość dzieci i młodzieży.
Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na czym polega pomoc rodzinom dotkniętym problemem alkoholowym ? 2. Skala problemu na terenie Częstochowy.
Publiczna Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alkoholizm rodziców a trudności wychowawcze podopiecznych.
Wydział Oświaty Urzędu Miasta Częstochowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizacja programów profilaktycznych (statystyka).
Przytulisko dla bezdomnych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zależność między stanem zdrowia a konsumpcją alkoholu. 2. Zależność między alkoholizmem a bezdomnością (skala problemów w Częstochowie).
Klub Anonimowych Alkoholików	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jak działania Klubu AA pomagają w utrzymaniu abstynencji?
Młodzieżowa Akademia Życia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Na czym polega praca Młodzieżowej Akademii Życia w profilaktyce alkoholowej?

Wyjątkowym walorem takich spotkań jest z jednej strony uświadomienie ogromu szkód biologicznych, zdrowotnych, społecznych i ekonomicznych związanych przyczynowo z nadużywaniem alkoholu, a z drugiej wyrobienie przekonania o potrzebie podejmowania wszelkich możliwych działań profilaktycznych.

Po przygotowaniu krótkiej pisemnej relacji studenci referują materiał na zajęciach ćwiczeniowych. Inną propozycją kierowaną do studentów jest przygotowanie analizy artykułów omawiających zagadnienia uzależnień w czasopismach dziecięcych i młodzieżowych. Wielu studentów podejmuje prace wiążące się z badaniami ankietowymi oceniającymi konsumpcję alkoholu przez młodzież szkół podstawowych lub średnich. Zebrany w 1995 roku materiał badawczy obejmował 600 ankiet wypełnionych przez młodzież klas VII i VIII szkół podstawowych województw: częstochowskiego, katowickiego, krośnieńskiego

i piotrkowskiego. W kwestionariuszu znalazły się pytania dotyczące wieku inicjacji alkoholowej, konsumpcji alkoholu, motywów picia i wiedzy na temat szkodliwości alkoholu.

Zdecydowana większość badanych uczniów (tab. 2) próbowała napojów alkoholowych, przy czym częściej takie doświadczenia mieli chłopcy niż dziewczęta oraz młodzież wiejska w porównaniu z miejską.

Tabela 2. Odsetki młodzieży, która próbowała napojów alkoholowych

	chłopcy	dziewczęta
wieś	79,8	67,2
miasto	74,6	64,1

Przeciętny wiek inicjacji alkoholowej wynosi dla chłopców 11 lat a dla dziewcząt 12 do 13 lat. Podobny rozkład odsetkowy obserwuje się dla aktualnej konsumpcji napojów alkoholowych. Częstotliwość picia ilustruje tabela 3. Niepokoiki wysoki odsetek chłopców pijących kilka razy w ciągu tygodnia oraz znaczna ilość deklarujących konsumpcję alkoholu raz w miesiącu.

Tabela 3. Częstotliwość konsumpcji napojów alkoholowych

Częstotliwość	% chłopców	% dziewcząt
Raz w roku	3,0	6,0
Kilka razy w roku	44,0	74,3
Raz w miesiącu	34,4	17,0
Raz w tygodniu	6,5	2,7
Kilka razy w tygodniu	12,1	—

Wśród młodzieży pijącej okazjonalnie najczęściej wybieranym napojem było wino i szampan, natomiast pijący z większą częstotliwością wskazywali na piwo i wódkę.

O szkodliwości działania alkoholu na organizm człowieka przekonana jest większość badanych, częściej taką wiedzę deklarują dziewczęta niż chłopcy, oraz młodzież miejska w porównaniu z mieszkańcami wsi (tab. 4).

Tabela 4. Odsetki przekonanych o szkodliwości działania alkoholu

	chłopcy	dziewczęta
wieś	84,9	95,0
miasto	84,1	100

Większość badanych potrafi wymienić negatywne skutki spożywania alkoholu zarówno dla zdrowia fizycznego jak i w skali społecznej: choroby układu krążenia, wątroby, osłabienie organizmu, szybsza śmierć, agresja, rozbitcie rodzin. Rzadziej dostrzegane są związki między piciem a zaburzeniami rozwoju młodzieży, piciem przez ciężarną a zdrowiem i rozwojem dziecka oraz konsumpcją alkoholu a wypadkowością. Wśród badanych 66,8 % dziewcząt i 46,8 % chłopców uważa, iż picie alkoholu jest teraz w modzie. Jako najczęstsze sytuacje, w których konsumowane są napoje alkoholowe, wymienione zostały: spotkania towarzyskie tzw. „imprezy”, uroczystości rodzinne oraz wycieczki szkolne.

Przytoczone dane stanowiły na zajęciach ze studentami doskonały materiał do dyskusji nad przyczynami i rozmiarami zjawiska alkoholizmu oraz możliwościami profilaktyki. Wśród przyczyn wymieniano dostępność alkoholu dla nieletnich, lansowanie mody na picie, relatywnie niskie ceny alkoholu, osłabienie wpływu rodziców i szkoły przy generalnym braku poszanowania dla ogólnie przyjętych wartości społecznych i moralnych, szczególnie w grupach ludzi odpowiedzialnych za wychowanie młodzieży.

W toku studiów na kierunku Pedagogika Opiekuńcza z Resocjalizacją problemy uzależnień analizowane są na wielu przedmiotach specjalistycznych, jak również w trakcie praktyk, natomiast studenci kierunków: Pedagogika Społeczna i Pedagogika Wczesnoszkolna (obecnie Wczesna Edukacja Dziecka) zazwyczaj do omawianej tematyki powracają okazjonalnie.

Wśród studentów panuje przekonanie, iż zajęcia ćwiczeniowe, na których prezentowane są własne prace wymagają większego zaangażowania emocjonalnego, pozwalają na prezentowanie swoich poglądów i mogą stać się przydatne w rozwiązywaniu swoich problemów zdrowotnych.

Literatura

1. Karski J.B., Słońska Z., Wasilewski B.W., (red.). *Promocja zdrowia*, Sanmedia, Warszawa, 1994.

2. Rodziewicz-Gruhn J., Pyzik M.E., *Ocena zachowań prozdrowotnych studentów studiów pedagogicznych*, [w:] Czaplicki Z., Muzyka W., (red.) *Styl życia a zdrowie*, Olsztyńskie Centrum Edukacji Zdrowotnej, Olsztyn, 1995.
3. Sławińska J. B., *Intensywność używania alkoholu wśród studentów*, *Problemy alkoholizmu*, 1990, 3.
4. Woydyłło E., *Osiatyński W. Alkohol i inne substancje odurzające, wpływ na zdrowie, proces uzależnienia i leczenie*, [w:] Karski J. B., Słońska Z., Wasilewski B. W., (red.) *Promocja zdrowia*, Sanmedia, Warszawa, 1994.
5. Woynarowska B., Pułtorak M., *Stan zdrowia i zachowania zdrowotne nauczycieli*, [w:] Jaczewski A., (red.) *Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania*, WS i P, Warszawa, 1994.
6. Wysocki W., Otręba T., *Picie alkoholu i używanie środków odurzających przez studentów WSP w Olsztynie*, *Problemy alkoholizmu*, 1990, 4.
7. Young J., Williams T., *Zdrowa szkoła*, IM i D, Warszawa, 1990.

SUMMARY

Maria Pyzik

PREPARATION OF STUDENTS OF PEDAGOGY FOR REALISATION OF HEALTH EDUCATION IN THE FIELD OF PREVENTING ADDICTION TO ALCOHOL

While realising the subjects „Biomedical Elements of Development and Education” and „Health Education” students get acquainted with problems of addiction, including alcohol addiction. During their classes, the students carry out their individual projects based on their visits in places like Sobering Chamber, Police Child Caring Chamber, Tutelary and Educational Emergency Service, Municipal Centre for Social Aid, Town Hall Department for Education. At the same time, surveys are carried out at primary and secondary schools in order to assess alcohol consumption by school children. The acquired information is used as material for discussing reasons, extent and results of alcohol abuse and addiction to alcohol.